

# بررسی تطبیقی شیوه‌های خبررسانی بی‌بی‌سی فارسی علیه جمهوری اسلامی ایران و روش‌های عملیات روانی علیه حکومت پیامبر ﷺ

پگاه پرهون\*

کمال اکبری\*\* (نویسنده مسئول)

## چکیده

**هدف:** هدف اصلی پژوهش کنونی بررسی تطبیقی شیوه‌های خبررسانی بی‌بی‌سی فارسی علیه جمهوری اسلامی ایران و روش‌های عملیات روانی علیه حکومت پیامبر ﷺ است.

**روش‌شناسی پژوهش:** برای جمع‌آوری داده‌ها در این تحقیق، از روش کتابخانه‌ای و مراجعه به منابع دانشگاهی و الکترونیکی استفاده شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز به شیوه کیفی و مبتنی بر استدلال و استنتاج مدون انجام گرفته است. روش این تحقیق، تحلیل گفتمان با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد.

**یافته‌ها:** پیامبر اسلام ﷺ با دعوت خود و آشکار ساختن مکتب خویش، از جنبه نظری و عملی، بت و بت‌پرستی و تمامی مظاهر فرهنگ جاهلی را نفی کرد و این امر برای سران

\* کارشناسی ارشد، علوم ارتباطات اجتماعی، دانشکده دین و رسانه، دانشگاه صدا و سیما، قم، ایران.

Pegah.parhoon99@gmail.com

\*\* دانشیار دانشگاه صدا و سیما، تهران، ایران، k\_akbari@irib.ir.

قریش و شرك تحمیل ناپذیر بود. از این رو، در برابر این دعوت جدید و پیام نو به رویارویی پرداختند و راهی جز گزینش جنگ روانی نداشتند. بنابراین از همان آغاز، شیوه‌ها و روش‌های گوناگون جنگ روانی را در برابر پیامبر اسلام به کار گرفتند. در واقع هدف مشرکان، تلاش برای هجوم روانی و سعی در تأثیر نهادن در این زمینه به منظور تحقق بخشیدن به اهداف خود در جنگ با رسول خدا ﷺ بود. گاه نیز در قرآن برای بیان جنگ روانی مشرکان از واژه «مکر»، بهره گرفته شده است. آنها در این راستا از تمام ابزارها و شیوه‌های ممکن استفاده کردند تا شاید بتوانند جلوی پیشرفت دعوت اسلام را بگیرند. بر اساس یافته‌های تحقیق، عملیات روانی مشرکان علیه حکومت پیامبر ﷺ بسیار گسترده و شامل یاهو پراکنی (لغو)، اتهام و تهمت‌های گوناگون، طعنه‌زنی، جایگزین‌سازی، نمایش خوی استکباری و... بوده است. در خصوص شبکه بی‌بی‌سی فارسی نیز باید گفت اگرچه آغاز به کار تلویزیون بی‌بی‌سی فارسی با پوشش جغرافیایی سه منطقه فارسی‌زبان ایران، تاجیکستان و افغانستان بوده، اما برخی تمایزهای جدی محتوایی و روشی میان این رسانه نوپا و سایر تلویزیون‌های ماهواره‌ای وجود دارد. شبکه‌ای که آغاز به کار آن را باید موج جدیدی از «جنگ رسانه‌ای نرم» علیه ایران دانست.

**نتیجه‌گیری:** بر اساس نتایج تحقیق، هویتی فرهنگی که تلویزیون بی‌بی‌سی فارسی برای ایرانیان بازنمایی می‌کند، هویتی بر پایه مولفه‌های ایرانی و مدرن است. در واقع این شبکه با تکیه بر اصول و ارزش‌های سکولار، این دو مولفه را برجسته می‌کند و مولفه اسلامی هویت ایرانیان را به حاشیه می‌راند.

**کلیدواژه‌ها:** خبررسانی، بی‌بی‌سی فارسی، جمهوری اسلامی ایران، عملیات روانی، حکومت پیامبر ﷺ

## مقدمه

جنگ‌های روانی رسانه‌ای رسانه بی‌بی‌سی فارسی، ایجاد گونه‌ای واژگون‌گردانی ذهن و روان مخاطب از شیوه‌های دخالت‌های سیاسی و امنیتی در عملیات روانی علیه جمهوری اسلامی می‌باشد. در واقع، بنا به اهمیت شناسایی و ردیابی رویکردهای نرم در رفتار و

مختصات، و استعانت چنین رویکردهایی از شیوه‌های روانکاوانه و رفتارسازی‌های رسانه‌ای با استفاده از روش‌های مقابله در زمان حکومتی پیامبر ﷺ، باید با استفاده از تفسیر و روشنگری و تبیین و آگاه‌سازی جامعه و شناخت تکنیک‌های رسانه‌ای و رفع ابهام در برابر شایعه‌سازی صورت بگیرد.

هدف اساسی در این تحقیق، شناسایی تفاسیر و دلالت‌های پنهان و درونی آشنایی با شیوه‌ها و بررسی تطبیقی شیوه‌های خبررسانی بی‌بی‌سی فارسی علیه جمهوری اسلامی و روش‌های عملیات روانی علیه حکومت پیامبر ﷺ به صورت تطمیع مخاطب با سیاست‌ها و بازی‌های روانکاوانه است.

عملیات روانی، گونه‌ای از رزم و نبرد است که در آن از تبلیغات و ابزارهای تبلیغاتی، خبری، اطلاعات و رسانه‌ها به منظور تأثیر بر روحیه، روان، عواطف و احساسات، فکر و اندیشه مخاطبان هدف استفاده می‌شود. در واقع، عملیات روانی نوعی جنگ و مبارزه است که در آن به ابزارهای خاصی توجه می‌شود و روش‌ها و اهداف ویژه خود را دارد. بی‌بی‌سی فارسی در پوشش خبررسانی برای فارسی‌زبانان با تکیه بر راهبرد «اطلاع‌رسانی»، رویکرد «ابهام‌افکنی» و «اعتمادزدایی عمومی» در خصوص حاکمیت جمهوری اسلامی را در پیش گرفته است.

افزایش روزافزون شبکه‌های خبری ماهواره‌ای، حکایت از نقش مهم رسانه‌های جمعی در اطلاع‌رسانی دارد و در این میان، آغاز به کار تلویزیون بی‌بی‌سی فارسی با پوشش جغرافیایی سه منطقه فارسی‌زبان ایران، تاجیکستان و افغانستان، برخی تمایزهای جدی محتوایی و روشی را میان این رسانه نوپا و سایر تلویزیون‌های ماهواره‌ای آشکار می‌سازد. شبکه‌ای که آغاز به کار آن را باید موج جدیدی از «جنگ‌رسانه‌ای نرم» علیه ایران دانست (محمدخانی ملکوه و فتاحی، ۱۳۹۰: ۱۲۳). بدیهی است که در کشور ما و در بحران‌های اجتماعی و سیاسی اخیر، یکی از تأثیرگذارترین نقش‌ها در گسترش امواج اغتشاشات، رسانه‌های مخالف نظام مقدس جمهوری اسلامی بوده‌اند. این رسانه‌ها همچنین با استفاده از روش‌های عملیات روانی سعی در ایجاد ناامنی بیشتر در کشور و

بی‌اعتمادی مردم به نظام اسلامی داشتند. بنابراین، مساله تحقیق این است که شیوه‌های خبررسانی بی‌بی‌سی فارسی علیه جمهوری اسلامی ایران و روش‌های عملیات روانی علیه حکومت پیامبر ﷺ دارای چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی هستند و آیا این مساله به صورت تطبیقی بررسی شده است؟

پیش از این، مقاله یا پایان‌نامه‌ای با عنوان تحقیق حاضر صورت نگرفته است، اما مقالاتی در ارتباط با تکنیک‌های عملیات روانی به‌طور جداگانه انجام شده که به چند مورد اشاره می‌شود:

قاضی (۱۳۹۸) مقاله‌ای با عنوان «شناسایی و اولویت‌بندی تاکتیک‌های عملیات روانی به‌کاررفته در سطح راهبردی توسط بازیگران منازعات منطقه‌ای غرب آسیا (۲۰۱۷-۲۰۰۳ م)» انجام داده است. شناسایی و اولویت‌بندی تاکتیک‌های عملیات روانی مورد استفاده در سطح راهبردی توسط بازیگران درگیری‌های منطقه‌ای غرب آسیا (۲۰۱۷-۲۰۰۳) هدف این پژوهش است. در این پژوهش توصیفی که با رویکرد ترکیبی از کیفی به کمی انجام شده، مبانی نظری با مراجعه به منابع کتابخانه‌ای ارائه شده است. سپس از طریق مصاحبه، مهم‌ترین درگیری‌های منطقه‌ای سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۱۷ و تاکتیک‌های سطح استراتژیک عملیات روانی در این درگیری‌ها شناسایی شده است.

حسینی (۱۳۹۹) مقاله‌ای با عنوان «روش‌شناسی عملیات روانی قرآن کریم در رویارویی با یهود» انجام داده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد قرآن کریم با استفاده از ابزارهای زبانی و بیانی در تأثیرگذاری بر مخاطب یهودی، از روش‌هایی مشابه تاکتیک‌های عملیات روانی استفاده کرده است که از آن جمله می‌توان به تاکتیک‌های روشنگری، تداوم و بسامد، ترس، شیفتگی و... اشاره کرد. گاهی روش بیان قرآن را می‌توان به صورت عملیات روانی آشکار یا پنهان مشاهده کرد.

در یک جمع‌بندی از پیشینه تحقیق باید گفت همان‌طور که از این بررسی مشخص است، تاکنون تحقیق جامع و کاملی در ارتباط با عنوان پژوهش انجام نشده است و با خلأ تحقیقاتی در این زمینه مواجه هستیم.

## روش‌شناسی پژوهش

اطلاعات مورد نیاز از طریق مطالعه کتابخانه‌ای و مراجعه به منابع دانشگاهی و الکترونیکی جمع‌آوری شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز به شیوه کیفی و مبتنی بر استدلال و استنتاج مدون انجام گرفت. روش این تحقیق تحلیل گفتمان با استفاده از منابع کتابخانه‌ای و اسنادی می‌باشد.

## یافته‌ها

### جنگ روانی قریش در برابر پیامبر اسلام ﷺ

با ظهور اسلام در مکه - مرکز جاهلیت عرب و قلب انحطاط فرهنگی عالم در چهارده سده پیش - تقابلی نو در تاریخ آغاز شد. تقابلی که در آغاز در قالب جنگی روانی و در عین حال عظیم، گسترده و همه‌جانبه، صورت می‌گرفت. این تقابل و رویارویی، دو نگرش کاملاً متفاوت را در بر می‌گرفت. در یک طرف، منازعه حضرت محمد ﷺ و پیروان اندکش با جهان‌نگری نو و جدید و در عین حال معنوی و جهانی بود، و در طرف دیگر، تمامی شرک و کفر و ستم و فتنه به رهبری قریش با نگرش قومی، جاهلی و سنتی. پیامبر اسلام ﷺ با دعوت خود و آشکار ساختن مکتب خویش از جنبه نظری و عملی، بت و بت‌پرستی و تمامی مظاهر فرهنگ جاهلی را نفی کرد و این امر برای سران قریش و شرک تحمیل‌ناپذیر بود. از این رو، در برابر این دعوت جدید و پیام نو به رویارویی پرداختند و راهی جز گزینش جنگ روانی نداشتند (جمشیدی، ۱۳۹۲: ۱-۲). نمونه‌هایی از مهم‌ترین عملیات دشمنان در برابر پیامبر اسلام ﷺ به شرح زیر است:

### یاوه‌پراکنی

از مهم‌ترین اقدامات مشرکان در عملیات روانی در برابر دعوت اسلام، یاوه‌پراکنی است که قرآن از آن با عنوان «لغو» یاد می‌کند. خداوند متعال می‌فرماید: «وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهَذَا الْقُرْآنِ وَالْغَوْا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَعْلَبُونَ» و کافران گفتند،

به این قرآن گوش فراندهید، و در آن یابوه بپراکنید، شاید [از این طریق] پیروز گردید» (فصلت: ۲۶).

در بیان «الغوا فیه» گفته‌اند: والغوا فیه یعنی با لغو (سخن خالی از فایده) با او مخالفت کنید. یا (و الغوا فیه) با سوت زدن و پراکنده‌گویی در سخنان پیامبر ﷺ با وی به معارضه برخیزید.

### انواع گوناگون اتهامات نسبت به قرآن

مشرکان برای بازداشتن مردم از حق و روی آوردن به کتاب خدا، انواع و اقسام حیل‌ها و نقشه‌های مبارزاتی را در بعد روانی به کار گرفتند و مهم‌ترین هدف آنها، آیات وحی و قرآن بود. در این خصوص اهداف و طرح‌های عملیات روانی مشرکان در دو بعد مشخص تجلی یافت که یکی از آنها متهم ساختن قرآن و به تعبیر دیگر «افترا» بود. افترا به قرآن از راه‌های گوناگونی صورت گرفت (شبدینی پاشاکی و چگنی، ۱۳۹۶: ۱۳).

یکی از این افتراها سحر دانستن آیات خدا بوده است. در بسیاری از آیات قرآن به این موضوع توجه شده است که نمونه بارز آن در سوره مدثر آمده است که مربوط به جریان جنگ روانی یکی از سران قریش به نامه ولید بن مغيرة است: «فَقَالَ إِنَّ هَذَا إِلَّا سِحْرٌ يُؤْتَرُ؛ پس گفت: این قرآن چیزی نیست، مگر جادو و بیانی سحرانگیز» (مدثر: ۲۴).

### ۱. طعن زدن به حقایق و ارائه گونه‌های تبلیغی - روانی جایگزین

یکی از موارد این جنگ روانی، اقدام نضر بن حارث است. بر اساس برخی از روایت‌های تاریخی، نضر که از بازرگانان بزرگ قریش بود و برای بازرگانی به ایران می‌آمد، اخبار و داستان‌های تاریخی و اسطوره‌ای ایرانی را خریداری می‌کرد و آنها را برای مردم عربستان نقل می‌کرد تا به جای روی آوردن به قرآن و تدبیر در معانی آن، به این داستان‌ها و اخبار که به لحاظ جنبه داستان‌سرایی و حماسی نیز برجستگی و امتیاز خاصی داشتند، روی آورند (قادری و همکاران، ۱۳۹۵: ۴). در قرآن آمده است: «وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ

الْحَدِيثَ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا؛ و برخی از مردم هستند که گفتار لهُو و بیهوده را خریداری می‌کنند تا از روی نادانی و ناآگاهی (مردم را) از راه خدا بازدارند یا گمراه نمایند، و آن را (کتاب خدا) فسوس (مسخره) جلوه دهند...» (لقمان: ۶).

## ۲. نمایش و تبلیغ خوی و خصلت استکباری

جنگ روانی کفار و مشرکان در تقابل با کتاب خدا و پیامبر اسلام به اتهام، تبلیغ و یاوه‌پراکنی منحصر نبود. آنها با این اقدامات نه تنها تأثیر روانی دوگانه‌ای بر حامیان مشرکان و افراد بی‌طرف و ناآگاه داشتند، بلکه مسلمانان را نیز تحت تأثیر قرار می‌دادند. بنابراین، آشکارا به نمایش و تبلیغ خصایل استکباری در برابر آیات خدا و مسلمانان می‌پرداختند. قرآن این برنامه و اقدام را با تعبیرهایی همچون «ولی مستکبراً» و نیز خوی تکبر و خودبزرگ‌بینی و کوچک شمردن طرف مقابل بیان می‌کند. برای نمونه می‌فرماید: «وَ إِذَا تُتْلَىٰ عَلَيْهِ آيَاتُنَا وَ لِيَ مُسْتَكْبِرًا كَأَن لَّمْ يَسْمَعْهَا كَأَن فِي أُذُنِهِ قِرْفًا؛ و هرگاه بر چنین افرادی، آیات ما خوانده شود، آنچنان با غرور و تکبر و خودبزرگ‌بینی بدان از آن، روی برمی‌گردانند که گویی آن آیات را هیچ نشنیده‌اند، پنداری از هر دو گوش کردند» (لقمان: ۷).

آنچه در بررسی این کنش روانی اهمیت دارد این است که با این اقدام، علاوه بر کوچک شمردن و هیچ انگاشتن دعوت پیامبر، به مانور اهریمنی خودبزرگ‌نمایی و استکبارگری در برابر آن می‌پردازند تا نشان دهند که ارزش و اهمیت، تنها در راه و رسم خودشان است و همه چیز جز آنچه خود بدان پای‌بندند، بی‌ارزش است (آقایی بجستانی و موحدی، ۱۴۰۰: ۹).

## ۳. تلاش برای انزوای اجتماعی

پیچیده بودن و دشواری برخورد با پیامبر ﷺ به دلیل شرایط خاص موجود در بافت اجتماعی جامعه مکه و تعصب یا عصبیت عشیره‌ای بود که بر اساس آن تعرض به فردی از قبیله، تعرض به قلمروی حقوقی عشیره و قبیله تلقی می‌شد و واکنش تندی به دنبال داشت. از این رو، تعرض به پیامبر اسلام، تعرض به حقوق بنی‌هاشم محسوب می‌شد و نابودی آنها را

به دنبال داشت. از همین روی، مشرکان ابتدا سعی داشتند پیامبر ﷺ را منزوی و سپس در راستای برخورد مستقیم با او تلاش کنند. برای منزوی کردن پیامبر، ابوطالب را که بیش از همه در حمایت از برادرزاده خود از هیچ‌گونه مساعدتی دریغ نمی‌ورزید، خطاب قرار داده و از او خواستند تا چاره‌ای بیندیشد و یا او را به آنها واگذار کند.

#### ۴. راهبرد استهزاء و تمسخر

یکی از اقدامات روانی مشرکان در مقابل پیامبر و قرآن، عملیات استهزاء و تمسخر بود. استهزاء و تمسخر با هدف کوچک نشان دادن پیامبر ﷺ و ناچیز نمایاندن دعوت و پیام او، و در نتیجه پایین آوردن ارزش و جایگاه اجتماعی او و سرانجام سست کردن پایه‌های دعوت او، صورت می‌گرفت. استهزاء‌کنندگان پیامبر نیز همه از بزرگان قریش و به بیان دیگر تمامی آنان از زراندوزان مکه بودند. از آیات قرآن درمی‌یابیم که حوزه عملیات روانی استهزاء، بسیار گسترده بود، به‌گونه‌ای که موجب آزرده‌گی و دل‌تنگی پیامبر می‌شد. این موضوع در قرآن بدین صورت آمده است: «وَلَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ...» هر آینه ما می‌دانیم که سینه‌ات از آنچه (مشرکان) می‌گویند، تنگ می‌شود» (حجر: ۹۷).

#### ۵. القای ترس و تهدید و روش‌های خشونت‌بار

القای ترس و تهدید، یکی از مهم‌ترین اقدامات دائمی دستگاه‌های تبلیغاتی و شیوه‌های جنگ روانی برای تحقق اهداف موردنظر است. این سوژه و ترفند روانی امروزه نیز در جهان حائز اهمیت است و حتی شاید بتوان گفت بر اهمیت آن نیز افزوده شده است. هدف اصلی این اقدام، ایجاد و القای ترس در مردم است تا ذهن و احساسات و عواطف آنها تحت‌تأثیر عامل ترس در برابر دشمن، تسلیم شده و زمینه شکست آنها را فراهم کنند.

ترس از منظر روان‌شناسی، نوعی حالت هیجانی روحی و روانی است که بر اساس آن تعادل روحی انسان به هم خورده و در نتیجه توان ارادی او کاهش یافته و گاه به صفر می‌رسد. بنابراین، به جای تصمیم آگاهانه و ارادی، به تسلیم اجباری روی می‌آورد. از همین روی،



مشرکان با تهدید، به القای ترس در میان مردم می‌پرداختند تا آنها را از اطراف پیامبر ﷺ دور سازند. مشرکان روش روانی تهدید را به صورت‌های گوناگون اعمال می‌کردند. این تهدید در دو بُعد عملیات روانی محض و شکنجه و آزار جسمانی صورت می‌گرفت؛ گرچه شکنجه‌های جسمانی نیز پیامد روانی داشت (طائب، ۱۳۹۰: ۱۷).

## ۶. روش تطمیع و اغواء

از دیگر عملیات‌های روانی مشرکان برای جلوگیری از دعوت پیامبر اسلام، تلاش برای تطمیع و اغوای او بود. زمانی که سیاست تهمت و برخی دیگر از روش‌های آنها به نتیجه نرسید، به این روش روی آوردند. در این راستا و با هدف فریب پیامبر ﷺ، اصحاب دارالندوه با وجود ادامه روش‌های عملیات روانی خویش در برابر پیامبر اسلام ﷺ، بر آن شدند تا با وعده تحقق تمام آمال و آرزوهای اشرافی به آن حضرت، یعنی حاکمیت سیاسی بر جزیره‌العرب، بیشترین ثروت و زیباترین همسر، او را از سیاست دعوت حق طلبانه خویش و فروپاشی تمام باورها و ارزش‌های حاکم در مکه، بازدارند و در مقابل از پیامبر فقط دو چیز را می‌خواستند: از دعوت خویش دست بردارد؛ بر عقاید و سنن آنها نتازد (همان: ۱۷).

## بی‌بی‌سی و ساختار اجتماعی جامعه ایران

بی‌بی‌سی با شناخت دقیق هنجارها و ارزش‌ها در جامعه می‌کوشد که بر حسب منافع غرب، تغییرات اجتماعی را در جوامع توسعه‌نیافته به سمت یک نوع مدرنیسمیون سیاسی و فرهنگی سوق دهد (زیتی و اژدری، ۱۳۹۸: ۴۵۰). در این میان، بی‌بی‌سی هوشمندانه می‌کوشد که ارائه اخبار و تحلیل‌های خبری آن، در ظاهر تبیینی با افکار عمومی و ذهنیت غالب جامعه نداشته باشد، و در عین حال با گوشزد کردن نقاط ضعف و با انگشت گذاشتن بر ناسامانی‌های ملموس هر جامعه، تغییرات مطلوب خود را موجب گردد. بی‌بی‌سی به فراست دریافته است که خواه ناخواه، این سنخ از جوامع، به‌ویژه در خاورمیانه، به نوعی از تغییرات و دموکراتیزه شدن ساختار اجتماعی و سیاسی پیش می‌روند. پس در ابتدا تلاش

می‌کند سرعت و شدت این تغییران را تنظیم کند. سپس آن‌ها را به مسیری هدایت کند که به منافع غرب همخوانی اجتماعی و سیاسی داشته باشد.

بخش فارسی بی‌بی‌سی شاهی بر این مدعاست. در این شبکه با افرادی از گسترده اپوزیسیون تا کرانه‌های اپوزیسیون، از رادیکال‌ترین مخالفان تا سرسخت‌ترین موافقان مصاحبه می‌شود، ولی در نهایت چیزی که از این جهت‌گیری اجتماعی و سیاسی نشأت می‌گیرد، نوعی پردازش فضای آرمانی-اجتماعی با لحاظ کردن اوضاع اجتماعی است. به بیان دیگر، بی‌بی‌سی می‌کوشد به نوعی مواضع رادیکال مخالفان و موافقان را تلطیف کرده و از این رهگذر به منافع اجتماعی و سیاسی مطلوب خود برسد.

همان‌طور که بررسی اخبار رادیویی بی‌بی‌سی نشان داده است، این رسانه به‌دلیل سابقه طولانی تبلیغاتی، روش خاص خود را دارد که می‌توان آن را روش انتقال نامید. این روش یک هدف دوگانه را دنبال می‌کند. اول این‌که با جابجایی مرکز ثقل یک تفکر در طول زمان از نقطه‌ای به نقطه دیگر، تلاش می‌کند معیارها را عوض کند. از سوی دیگر، با پخش سخنان رهبران مورد توجه، به مردم به‌صورت انحرافی و دلخواه، به شیوه‌ای که نقایص، نارسایی‌ها و کمبودها از زبان همان رهبر بیان شود، سعی می‌کند تقصیرها را متوجه شخص وی کند و به‌طور کلی، می‌توان این کار را تحت دو مقوله، «شخصیت‌سازی کاذب» و «شخصیت‌زدایی» عنوان نمود (مرکز تحقیقات اجتماعات و ارزش‌یابی برنامه تهران، ۱۳۶۰: ۱۱).

### بررسی عملکرد بی‌بی‌سی فارسی در مقاطع حساس تاریخ ایران

#### کارشکنی‌های بی‌بی‌سی در جریان انقلاب اسلامی

در جریان انقلاب اسلامی ایران، بنگاه سخن‌پراکنی بی‌بی‌سی با زیرکی خاصی، همواره درصدد تضعیف مبانی انقلاب بود. این شبکه با به راه انداختن جنگ روانی علیه نیروهای انقلابی سعی می‌کرد تا از پیروزی انقلاب جلوگیری کرده و حکومت شاه را تداوم بخشد. بی‌بی‌سی با تفسیر وارونه رویدادها و انتشار اخبار دروغین تلاش می‌کرد بین نیروهای انقلابی اختلاف ایجاد کند، ارتش را علیه نیروهای انقلابی تحریک کند، با قدرت‌مند جلوه دادن رژیم

پهلوی انقلابیون را از ادامه کار مایوس کند، تشکیل حکومت اسلامی را زیر سوال ببرد، حرکت تکاملی مردم را حرکت به سوی هرج و مرج جلوه دهد و با بی‌نتیجه جلوه دادن انقلاب، مردم را از شرکت در راهپیمایی بترساند.

### بی‌بی‌سی و تطهیر فرقه ضاله بهائیت

بنای بنگاه خبرپراکنی بی‌بی‌سی فارسی از همان ابتدا با به‌کارگیری افرادی از فرقه ضاله بهائیت گذاشته شده است. موقر بالیوزی که یکی از سرشناس‌ترین چهره‌های بهائیت در ایران بود، در ابتدا رادیو بی‌بی‌سی را بنا نهاد و افرادی همچون باقر معین، شاداب وجدی، لطفعلی خنجی و ... را در بدنه اصلی بی‌بی‌سی فارسی به کار گماشت.

بهروز آفاق (عنصر بهایی که نقش عمده‌ای در بهایی کردن کارکنان بی‌بی‌سی فارسی داشته است)، اوایل سال ۲۰۱۱ سایت بی‌بی‌سی فارسی را با همکاری اعضای این فرقه انگلیسی، راه‌اندازی کرد. او با آغاز به کار تلویزیون بی‌بی‌سی فارسی به تلویزیون آمد تا برخی از اعضای تیم بهایی مستقر در سایت بی‌بی‌سی فارسی به همراه عناصر جدید بهایی به تلویزیون بی‌بی‌سی نقل مکان کنند.

با راه‌اندازی شبکه تلویزیونی بی‌بی‌سی فارسی، سنت تبلیغ فرقه ضاله بهائیت در این رسانه ادامه یافت. بی‌بی‌سی فارسی با اعزام خبرنگاران خود به سرزمین‌های اشغالی، سعی کرد تا با توسل به ترندهای مختلف، چهره بهائیت را تطهیر کند. بی‌بی‌سی در جریان‌های گوناگون مانند فتنه ۸۸، کوی دانشگاه، اعتراضات مردمی، انتخابات و ... تلاش کرد نقش بازدارنده خود را ایفا کند.

از «تاریخ» باید «عبرت» گرفت؛ تاریخ به ما می‌گوید که رسانه BBC هیچ‌گاه به نفع مردم ایران نقش‌آفرینی نکرده است. این رسانه همان‌طور که در ماجرای کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ علیه خواسته قانونی مردم ایران وارد عمل شد، در جریان انقلاب نیز کوشید تا مبارزات مردم ایران علیه دیکتاتوری پهلوی را تحت‌تأثیر قرار دهد که هرگز موفق نشد (مرکز اسناد انقلاب اسلامی، ۱۴۰۱: ۷).

## پوشش اخبار ایران در انتخابات

در مورد رویداد مهم انتخابات، جدا از رفتار نخبگان سیاسی، گردانندگان رسانه‌ها، نامزدهای انتخاباتی و هواداران سازمان‌یافته آن‌ها در قالب ستادهای انتخاباتی، آنچه بیش از همه شایسته توجه است، رفتار عامه مردم و رهبری در ایران است. بی‌بی‌سی که در «بین دو خط نوشتن» و «موش دواندن» در عین محافظه‌کاری مهارت دارد، در جریان انتخابات ریاست‌جمهوری دهم نیز سیاست‌های تأمل‌برانگیزی در پوشش اخبار ایران و تحلیل رویدادهای پس از آن، در پیش گرفت که البته پرداختن به همه جنبه‌های آن در این نوشتار نمی‌گنجد. بنابراین تنها به یک سوژه خبری یعنی نماز جمعه ۲۹ خرداد تهران - که توسط آیت‌الله خامنه‌ای و با حضور میلیونی مردم برگزار شد - و پوشش خبری و تحلیلی آن از سوی بی‌بی‌سی می‌پردازیم.

### الف) تشدید بحران در ایران

به نظر می‌رسد رهبر انقلاب در خطبه‌های نماز جمعه تهران توانستند تا اندازه زیادی در مهار جنبش خیابانی معترضان که با تحریک رسانه‌های بیگانه و بر پایه توهم تقلب گسترده در انتخابات شکل گرفته بود، موفق باشند. می‌توان خطوط کلی رهنمودهای ایشان در آن سخنرانی تاریخی را این‌گونه دسته‌بندی کرد:

۱. یاد خدا و درخواست آرامش از او، با بازخوانی ماجرای صلح حدیبیه؛
۲. سپاس‌گذاری از نقش‌آفرینی بی‌مانند مردم در حاکمیت بر سرنوشت خویش و برجسته‌سازی الگوی مردم‌سالاری دینی؛
۳. آگاهی‌بخشی پیرامون مسأله انتخابات و ردّ شبهه تقلب گسترده با تبیین اهمیت سلامت انتخابات در اعتماد مردم و این‌که جمهوری اسلامی اهل خیانت در آرای مردم نیست. بنابراین اگر اعتراضی هست، باید در چارچوب قانون پیگیری شود، نه با زورآزمایی خیابانی؛
۴. نقد و بررسی نکات مثبت و منفی رقابت‌های انتخاباتی؛

۵. اعاده حیثیت از شخصیت آقایان هاشمی رفسنجانی و ناطق نوری؛
۶. دعوت به وحدت و همدلی مؤمنان به اسلام و انقلاب با وجود اختلاف سلیقه‌ها؛
۷. تبیین خطوط قرمز نظام و صف خودی و غیرخودی، و جداسازی آشوب‌گران از معترضان؛
۸. اظهار تأسف عمیق از حمله به کوی دانشگاه و برخوردهای ناشایست با دانشجویان، به نام رهبری؛
۹. تهدید به افشاکاری بیشتر متخلفان از قانون در برابر مردم، پس از تبیین راه‌حل قانونی برای رفع شبهه تقلب؛
۱۰. ایراد اتهام علیه دشمنان و پرده‌برداری از نیت آن‌ها در ادعاهای حقوق بشری به سود شهروندان ایرانی.
۱۱. این سخنرانی بارها در رسانه‌های نوشتاری، دیداری و شنیداری ایران و جهان به‌صورت کامل یا گزینشی بازتاب داشته است.

### تصویرسازی نامناسب از ایران

بی‌بی‌سی در گزارش صوتی - تصویری کوتاهی، به بازتاب این سخنان که در واقع نشان‌گر گونه‌ای مدیریت بحران بود، پرداخت و در میان پوشش برخی نقاط آن، از «آنچه که او (آقای خامنه‌ای) سران استکبار و رسانه‌هایی که آن‌ها اداره می‌کنند، نامید» یاد کرد. همچنین از قول ایشان نقل کرد که من از همه می‌خواهم که به زور آزمایی خیابانی خاتمه دهند؛ اگر نه، مسئولیت تبعات و هرج و مرج آن برعهده آن‌هاست.

سپس بلافاصله جمشید برزگر، سردبیر سایت و رادیو فارسی بی‌بی‌سی این سخنان را نشانه تصمیم و جهت‌گیری کلی نظام در برابر اعتراضات و امید اندک به شورای نگهبان برای تغییر در نتایج انتخابات عنوان کرد. در حالی که رهبر انقلاب علاوه بر خطبه‌های نماز جمعه، در دیدار با یکی از نامزدهای معترض و نیز دیدار با نمایندگان ستادهای انتخاباتی نامزدهای

ریاست جمهوری، بارها تأکید کرده بودند که معترضان، باید از مسیر قانون به دنبال احقاق حق خود باشند.

پیش‌فرض بی‌بی‌سی که می‌کوشید آن را به مخاطبان خود نیز منتقل کند، مسلم بودن تقلب گسترده در انتخابات بود. برزگر بدون اشاره به مقدمه‌چینی رهبر انقلاب که از تبعات زیان‌بار هرج‌ومرج برای اعتماد و امنیت عمومی یاد کرده بودند، تنها با یادآوری این عبارت که «مسئلت خون و خشونت زورآزمایی خیابانی برعهده ادامه‌دهندگان این روش خواهد بود»، کوشید صدور مجوز خشونت علیه مخالفان را در سخنان رهبری القا کند. بی‌بی‌سی همچنین پیامد مهم سخنان رهبر جمهوری اسلامی ایران را ارتقای میزان و سطح درگیری‌ها پیش‌بینی کرد. در صورتی که سخنان رهبری تنها در مقابل یک روش بود، نه حتی اصل اعتراض. ایشان در این خطبه‌ها به باز بودن راه برادری و قانون برای پیگیری اعتراضات احتمالی تأکید کرده بودند. در نتیجه سخنان رهبر انقلاب، شمار معترضان خیابانی در تهران از صدها هزار نفر در روزهای گذشته، به کم‌تر از ۷۰ هزار نفر، آن‌هم به روایت کاربران توییتر از بی‌بی‌سی رسید: «گرچه روز شنبه درگیری‌هایی خونین میان معارضان مسلح و نیروهای انتظامی در سطح شهر رخ داد، اما سخنان آیت‌الله خامنه‌ای توانست به تدریج آرامش را به خیابان‌های تهران بازگرداند و امنیت میلیون‌ها شهروند را تأمین کند».

بی‌بی‌سی در ادامه راه و در برنامه‌های گوناگون خود به تحلیل سخنان رهبر انقلاب و ابعاد تأثیرات آن پرداخت. در این برنامه‌ها بی‌بی‌سی، رهبر ایران را به فرافکنی بحران داخلی ایران و دشمن‌تراشی در پی ناتوانی از مهار بحران، خشونت علیه مردم و نقض حقوق بشر و شهروندی، رویارویی مستقیم با طرفداران نامزدهای معترض و تهدید آن‌ها، سقوط از عدالت به روایت آنچه آقایان منتظری، کدیور و سروش دفاع بی‌منطق از رئیس‌جمهور و نتایج انتخابات می‌نامیدند، متهم نمود. بی‌بی‌سی همچنین در ۴۰ روز پرتش‌پس از انتخابات، تلاش کرد سرخوردگی مردم ایران از نتایج انتخابات و برخورد نیروهای انتظامی و امنیتی و سلب اعتماد مردم از نظام و نیز شکاف و دودستگی عمیق در ارکان نظام، و جنگ قدرت میان آن‌ها را القا کند و البته در تمامی خبرها و تحلیل‌های آشکار و پنهان بر طبل «تقلب بزرگ»

بگوید. در ادامه به چند نمونه از القانات بی‌بی‌سی که در بخش فارسی سایت بی‌بی‌سی آمده است، اشاره می‌شود:

- آیت‌الله خامنه‌ای کسانی را که دشمن می‌خواند، متهم کرد که پس از مشارکت گسترده مردم در انتخابات اخیر، درصدد برآمد نسبت به نتیجه این انتخابات ایجاد بدبینی کند و گفت که دیپلمات‌های غربی که قبلاً با نقاب احترام با نظام جمهوری اسلامی برخورد می‌کردند، این نقاب را کنار زده‌اند و به‌خصوص دولت بریتانیا را به خباثت در این زمینه متهم کرد. وی ۱۱ میلیون تقلب در انتخابات را غیرممکن دانست و هشدار داد که اگر سیاستمداران منتقد انتخابات به تظاهرات و راهپیمایی‌های خیابانی خاتمه ندهند، فرماندهان پشت صحنه این اعتراضات تلقی خواهند شد و مسئول خونریزی‌های احتمالی خواهند بود. همچنین بی‌بی‌سی در یک فضاسازی رسانه‌ای برای کم‌رنگ جلوه دادن نماز جمعه تاریخی ۲۹ خرداد تهران، مدعی شد: «اتوبوس‌های حامل نمازگزاران از سرتاسر کشور برای شرکت در این مراسم به تهران اعزام شده بودند».

بی‌بی‌سی حتی نتوانست خرسندی خود را از وضعیت پیش‌آمده پس از انتخابات ایران و سوژه‌سازی برای رسانه‌های بیگانه پنهان کند. تجمعات چندصد هزار نفری اعتراضی و نیز خشونت نیروهای مدافع دولت علیه معترضان، بارها و بارها به خبر یک رسانه‌های معتبر دنیا تبدیل شد و به باور برخی ناظران رسانه‌ای در عرض یک هفته، بیش از تمام دوران پس از جنگ، تصاویر مستند علیه جمهوری اسلامی تولید کرد. چند روز پس از اظهارات رهبری، ابعاد بسیاری از مداخلات انگلستان در ماجراهای انتخابات ایران توسط وزیر امور خارجه ایران و نیز تحلیل‌گر ارشد سفارت انگلستان در تهران، روشن شد، اما برداشت‌های مخدوش و تصویرسازی‌های جهت‌دار بی‌بی‌سی از صحبت‌های رهبر انقلاب، همچنان ادامه یافت. این شبکه ایستادگی رئیس‌جمهور در برابر مستکبران را به آنچه خود «دشمنان داخلی» می‌خواند، تعمیم داد و آن را از دلایل حمایت رهبری از رئیس‌جمهور عنوان کرد:

- آقای احمدی‌نژاد در مقابله با دشمنان داخلی هم از چنین الگوی سازش‌ناپذیری

تبعیت می‌کند. دیگر برای کمتر کسی تردیدی در این نکته باقی مانده که رهبر جمهوری اسلامی ایران، به هر دلیل، متقاعد شده است که اصلاح‌طلبان، به دلیل حرکت آگاهانه یا ناآگاهانه در مسیر خواسته‌های قدرت‌های جهانی در ابعاد سیاسی، امنیتی و بین‌المللی، برای بقای نظام جمهوری اسلامی ایران خطرناک هستند و بنابراین، ملاحظات مربوط به حفظ نظام ایجاب می‌کند که با قاطعیت در مقابل تحرکات آن‌ها و ورود مجددشان به قدرت جلوگیری شود.

این در حالی است که آیت‌الله خامنه‌ای پیش از انتخابات، همه نامزدها را صالح معرفی کرده بودند، در نماز جمعه، رقابت آن‌ها را در چارچوب نظام اسلامی دانسته و در روزهای پس از انتخابات نیز این‌گونه دعاها را دعوی خانوادگی در درون نظام اسلامی عنوان کردند. در اقدام حساب‌شده دیگر، بی‌بی‌سی کوشید با پوشش گسترده واکنش‌های پراکنده بین‌المللی به سخنان آیت‌الله خامنه‌ای، خطوط اصلی القانات خود را برای فشار بر مقامات و افکار عمومی ایران، پررنگ‌تر سازد و بار دیگر حمایت رهبری از منتخب ملت را بی‌منطق و سخنان ایشان مبنی بر پایان دادن به اردوکشی خیابانی و لزوم پیگیری اعتراض‌ها از مسیر قانونی را ایستادن در برابر خواست مردم نشان دهد و ایران را در اوج بحران مشروعیت تصویر کند. به این نمونه‌ها توجه کنید: «روزنامه فایننشال‌تایمز نوشت که آقای خامنه‌ای با پیامی سازش‌ناپذیر به مصاف مخالفان خود رفت: اعتراض‌ها را همین حالا متوقف کنید، وگرنه عواقب آن برعهده شما خواهد بود. فایننشال‌تایمز در مطلبی دیگر از قول برخی از معترضان به نتایج انتخابات ۲۲ خرداد می‌نویسد که آیت‌الله خامنه‌ای با این حرف‌ها مقابل مردم ایستاد. روزنامه گاردین ضمن تحلیل و تفسیر سخنان دیروز آقای خامنه‌ای، از قول عیسی سحرخیز نوشته است که این سخنرانی، بحران را از مناقشه بر سر نتایج انتخابات، به محکی برای اقتدار سیاسی رهبر جمهوری اسلامی تبدیل کرد. گاردین در ادامه می‌نویسد: آیت‌الله خامنه‌ای اکنون راه خود را بسته است، زیرا از تظاهرکنندگان توقع دارد از فرمانش برای نیامدن به خیابان اطاعت کنند.

تلاش رسانه‌ای بخش جهانی بی‌بی‌سی برای مخدوش ساختن تصویر ایران و رهبری آن



در افکار عمومی پس از فروکش کردن اردوکشی‌ها و درگیری‌های خیابانی نیز ادامه یافت. شبکه بی‌بی‌سی با پوشش گسترده نماز جمعه ۲۶ تیرماه حجت‌الاسلام و المسلمین هاشمی رفسنجانی برای نمایاندن آن به‌مثابه صف‌آرایی در برابر نماز جمعه ۲۹ خرداد آیت‌الله خامنه‌ای، مدعی شد: نماز ۲۶ تیر با نماز ۲۹ خرداد هریک صحنه نمایش قدرت یک جناح در برابر دیگری است.

فرخ نگهدار همچنین در تحلیل خود مدعی شد: بسیاری از شهروندان، هیچ‌گاه جمهوری اسلامی را نپذیرفته‌اند. در صورتی که تنها چند روز پیش از آن، افکار عمومی در سراسر جهان شاهد ثبت رکورد مشارکت ۸۵ درصدی ایرانیان در انتخابات ریاست‌جمهوری بود. در ماجرای انتصاب آقای مشایی به معاونت اولی رئیس‌جمهور و سپس دستور عزل وی توسط رهبر انقلاب، بی‌بی‌سی بار دیگر به ارائه تحلیل‌هایی جانب‌دارانه برای تضعیف جایگاه رهبری پرداخت و درحالی‌که تحلیل‌گران سیاسی، این اقدام را نشانه انصاف و بی‌طرفی رهبر انقلاب و تلاش ایشان برای حفظ چارچوب و اصول کلی نظام دانستند، کوشید آن را نشانگر اقتدارطلبی مطلق رهبری نشان دهد: «مداخله مستقیم رهبر جمهوری اسلامی در تعیین مناصبی که حتی نیازمند رأی نمایندگان مجلس نیز نیستند، به معنای آن است که حتی فردی که به بنا به تأیید آقای خامنه‌ای رأی نزدیک به ۲۵ میلیون نفر یا ۶۳ درصد از رأی‌دهندگان را به دست آورده، قادر نیست خود، معاونان و اعضای کابینه‌اش را برگزیند.» این شبکه در پوشش اخبار مراسم تنفیذ ریاست‌جمهوری توسط رهبر انقلاب نیز تلاش کرد به‌گونه‌ای کنایه‌آمیز دشمن‌تراشی را مهم‌ترین وجه سخنان رهبری بنمایاند:

«آیت‌الله خامنه‌ای در جریان تنفیذ حکم ریاست‌جمهوری محمود احمدی‌نژاد، گفت: دشمنان در این خیال نباشند که با تقلید مغلوط از حضور عظیم مردم در انقلاب پرشکوه ۱۳۵۷ و در یک کاریکاتور از آن حرکت عظیم، می‌توانند به نظام اسلامی ضربه بزنند، چراکه این نظام مقتدر و ریشه‌دار با این کارها شکست نخواهد خورد».

بی‌بی‌سی همچنین با به‌کارگیری ادبیات جیمی کارتر در سفر دی‌ماه ۱۳۵۶ به ایران و اظهارات دور از واقع او در «جزیره ثبات خاورمیانه» خواندن ایران تحت حکومت شاه، تلاش

کرد رهبر ایران را نیز مستبد و وضعیت جمهوری اسلامی را همچون رژیم شاهنشاهی در آن سال‌ها، در آستانه سقوط نشان دهد: «رهبر جمهوری اسلامی در حکم تنفیذ خود جمهوری اسلامی ایران را در وضعیتی تصویر می‌کند که با جزیره آرامش و ثبات شباهت‌های بسیار دارد. دیگران چنین تصویری ندارند. برخی وضع موجود را نامطلوب می‌بینند. عده‌ای دیگر از بحران صحبت می‌کنند. عده‌ای هم جمهوری اسلامی را در پایان خط می‌انگارند».

به نظر می‌رسد بخش جهانی شبکه بی‌بی‌سی با دریافت بودجه‌های هنگفت دولتی از طرف امور خارجه بریتانیا، می‌کوشد رهبر جمهوری اسلامی را که با هوشمندی به ردگیری انگیزه‌ها و تلاش‌های بیگانگان در ماجراهای اخیر پرداخته است، دچار توهم توطئه و دشمن‌تراشی و فرافکنی بحران‌های درونی جلوه دهد، شکفاف گسترده در ارکان نظام و ناکارآمدی جمهوری اسلامی را القا کند و مردم ایران را از مردم‌سالاری دینی، سرخورده و نسبت به حاکمیت، بی‌اعتماد بنمایاند. گویا بی‌بی‌سی با این کارها تلاش می‌کند ماجرای خیانت انگلیس را از خاطر مخاطبانش محو کند.

#### ۱. نقش بی‌بی‌سی در دامن زدن به اغتشاشات داخلی در سال‌های اخیر

پس از پایان جنگ، نقش بی‌بی‌سی فارسی حمایت از اغتشاشات داخلی، بزرگنمایی مشکلات اقتصادی ایران، تلاش برای موجه جلوه دادن تحریم‌های اعمال‌شده علیه ایران، تلاش دائمی برای بدبین کردن مردم نسبت به انقلاب و ایجاد تفرقه در داخل کشور و .... بوده است. این تلاش‌ها از زمستان ۱۳۸۷ که تلویزیون فارسی بی‌بی‌سی نیز به جمع رسانه‌های مغرض و ضد انقلاب پیوست،<sup>۱</sup> سازمان‌یافته‌تر نیز گردید.

از سال ۱۳۸۵ بود که وزارت امور خارجه انگلیس پیشنهاد تأسیس تلویزیون بی‌بی‌سی فارسی را مطرح کرد و سال ۱۳۸۶ این پیشنهاد از سوی بازوهای رسانه‌ای دربار سلطنتی پذیرفته شد. از همان سال، تمامی تلاش‌ها برای روی آنتن بردن برنامه‌های بی‌بی‌سی فارسی

۱. این شبکه در ۲۵ دی ۱۳۸۷، پخش برنامه‌های خود را به زبان فارسی به مدت ۸ ساعت در روز آغاز کرد و هم‌اکنون از ساعت ۹ صبح به بازپخش منتخبی از برنامه‌ها می‌پردازد.

آغاز شد و سرانجام در ۲۵ دی ۱۳۸۷ در آستانه برگزاری انتخابات ریاست‌جمهوری سال ۱۳۸۸، برنامه‌های تلویزیون بی‌بی‌سی فارسی روی آنتن رفت.

تلویزیون بی‌بی‌سی فارسی از همان ابتدا به انتخابات دوره دهم ریاست‌جمهوری اسلامی ایران که قرار بود در خرداد ماه ۱۳۸۸ برگزار شود، پرداخت. تورویزه کردن بحث، تقلب، تلاش برای ایجاد تنش و اغتشاش، تشدید فضای دوقطبی در کشور، بدبین کردن مردم به نظام جمهوری اسلامی، ایجاد فضای بی‌اعتمادی در مردم نسبت به انتخابات، ... از جمله جهت‌گیری‌های برنامه‌ریزی شده این رسانه در سال ۱۳۸۸ و سپس حمایت تمام‌عیار از ماجرای «فتنه ۸۸» بود. این جهت‌گیری در سال ۱۳۸۸ آنقدر وقیح، دروغ و غیر واقعی بود که به اخراج خبرنگار بی‌بی‌سی از ایران انجامید (ندرلو، ۱۳۸۶: ۶۰).

در این رابطه روابط عمومی معاونت مطبوعاتی و اطلاع‌رسانی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی بعدازظهر روز ۳۱ خرداد ۱۳۸۸ طی بیانیه‌ای اعلام کرد: «با توجه به عملکرد سرویس بی‌بی‌سی در تحریف و قلب اخبار مربوط به جمهوری اسلامی ایران، به‌خصوص اخبار انتخابات، و حمایت و تحریک غیرمستقیم آشوبگران برای ادامه تخریب اموال عمومی، و خصوص طی روزهای گذشته، همچنین تلاش جهت تاثیرگذاری غلط بر افکار عمومی با استفاده از شگردهای رسانه‌ای، و جنگ روانی و ارسال اخبار جعلی و خلاف واقع، و استفاده غیرقانونی از برخی افراد داخلی در راستای اهداف خود، خبرنگار دائم این شبکه از کشور اخراج شد». در این بیانیه همچنین آمده بود: «معاونت امور مطبوعاتی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با احضار جان لاین، خبرنگار دائم بی‌بی‌سی در تهران، مراتب اعتراض شدید خود را نسبت به عملکرد مزورانه بخش فارسی بی‌بی‌سی که مصداق دخالت آشکار در امور داخلی جمهوری اسلامی ایران است را به وی ابلاغ و خاطر نشان کرد: چنانچه شبکه‌های مختلف موسسه رادیو و تلویزیونی انگلیس با پخش اخبار جعلی و دروغین درباره ایران، دخالت در امور داخلی کشورمان را ادامه دهند و یا منشور اخلاق بین‌المللی خبرنگاری را نادیده گیرند، اقدامات جدی‌تری به عمل خواهد آمد.» (روزنامه همشهری آنلاین، یکشنبه ۳۱ خرداد ۱۳۸۸). در حال حاضر، بنگاه سخن‌پراکنی بی‌بی‌سی دارای دو بخش داخلی و خارجی

است. بخش داخلی بسیار گسترده و متشکل از ۵ شبکه رادیویی و ۱۲ شبکه تلویزیونی است. بخش خارجی نیز مجموعه‌ای گسترده است که شبکه بی‌بی‌سی فارسی زیرمجموعه‌ای از آن به شمار می‌رود (روزنامه کیهان، سه‌شنبه ۲۹ تیر: ۱۳۸۹).

### بحث و نتیجه‌گیری

ابعاد روانی و جسمی وجود انسان، ضرورت کاربرد دو قدرت شمشیر و فکر - اقدام مستقیم نظامی و عملیات روانی - را در جنگ‌ها برای کسب پیروزی بر دشمن مطرح ساخته است. نبرد روانی به‌مثابه اقدامی در راستای تأثیر بر ذهن و عواطف آدمی برای ایجاد تغییر در رفتار او پایه‌ای رزم نظامی، بلکه مقدم بر آن با حوزه نظامی گسترده و حوزه مکانی فراگیر و همه‌جانبه صورت می‌گیرد.

جنگ روانی در صدر اسلام ابتدا از سوی دشمنان پیامبر ﷺ و قرآن، در ابعاد گوناگون و متنوعی به‌ویژه در طول سیزده سال حضور آن حضرت در مکه و در پوشش تهاجمی همه‌جانبه و گسترده برای نفی دعوت پیامبر اسلام و خاموش کردن ندای حق‌طلبی و عدالت‌خواهی او به کار گرفته شد که در قرآن از آن با عناوینی چون «کید» و «مکر» یاد شده است؛ به‌ویژه «مکر» که در اصل تلاشی است برای تغییر نگرش و رفتار افراد با به‌کارگیری ابزارهای زبانی، خبری، اطلاعاتی. عملیات روانی مشرکان، بسیار گسترده و شامل یاهو‌پرانی (لغو)، اتهام و تهمت‌های گوناگون، طعنه‌زنی، جایگزین‌سازی، نمایش خوی استکباری، منزوی‌سازی اجتماعی، راهبرد استهزاء، القای ترس و تهدید، اعمال روش‌های خشونت‌بار، تطمیع و اغواء و... بوده است.

در این تحقیق تلاش شده تا عملیات روانی علیه حکومت پیامبر ﷺ با عملیات‌های روانی شبکه بی‌بی‌سی فارسی علیه جمهوری به صورت تطبیقی مورد بررسی قرار گیرد. بر اساس نتایج پژوهش، تأسیس تلویزیون بی‌بی‌سی فارسی در سال ۱۳۸۵ توسط وزارت خارجه انگلیس پیشنهاد و در سال ۱۳۸۶ این پیشنهاد پذیرفته شد. مقدمات ایجاد این شبکه پس از تعیین بودجه سالانه برای آن مهیا گردید و سرانجام در ۲۵ دی ۱۳۸۷ و چند روز بعد از

هفتاد سالگی رادیو فارسی بی‌بی‌سی فعالیت آن آغاز شد و در نخستین برنامه‌ها به موضوع انتخابات ریاست‌جمهوری دهم ایران پرداخت؛ موضوعی که در آن زمان برای مخاطبان عام چندان غریب نمی‌نمود، اما بعد از انتخابات و بروز وقایع و اغتشاشات، معلوم شد اهداف خاصی برای ایجاد این شبکه پیش‌بینی شده بود.

پس از وقوع انقلاب اسلامی ایران، بسیاری از استراتژیست‌های فرهنگی غرب خود را با یک سامانه ایدئولوژیک نو روبرو دیدند که هرگز قدرت و نفوذ آن را تصور نمی‌کردند. بنابراین، راه‌های مختلفی برای تهاجم به این تفکر آزموده شد که بر اساس آن، خونین‌ترین جنگ‌ها رقم خورد. از آنجا که چنین روشی حاصلی نداشت، از چند سال پیش با توجه به گسترش عصر ارتباطات و کم‌رنگ شدن مرزهای کلاسیک و به تبع آن تأثیرپذیری جامعه ایران از رشد روزافزون وسایل ارتباطی و شبکه‌های ماهواره‌ای، اصلی‌ترین راه در چارچوب دیپلماسی عمومی، تهاجم فرهنگی عنوان شد و در میان این تهاجم فرهنگی راه تهاجم رسانه‌ای روش و منشی فوق مؤثر خوانده شد.

در میان رسانه‌های غربی که در طول سال‌های پس از انقلاب، به‌عنوان بازوی رسانه‌ای و پروپاگاندا‌ی استکبار جهانی به تبلیغ علیه منافع و مصالح ملی ایرانیان و نظام ارزشی حاکم بر داخل کشور پرداختند، شبکه بی‌بی‌سی از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. یکی از شگردهای پروپاگاندا‌ی شبکه بی‌بی‌سی فارسی، تاکتیکی موسوم به «القای بی طرفی» است. در این شگرد، برنامه‌سازان سعی در القای این گزاره دارند که هیچ‌گونه گرایش و جهتی نسبت به خبر تحلیل و برجسته‌شده ندارند، اما در واقع تحلیل محتوا و تبیین و ارزیابی برنامه‌های پخش شده از برنامه‌های رسانه فارسی‌زبان مذکور این گزاره را تأیید می‌کند که این شبکه با گزینش‌گری و برجسته‌سازی و استفاده هوشمند از تکنیک‌های عملیات روانی در اخبار و برنامه‌های مطابق با امیال و مطامع گرداندگان‌شان، اغراض خود را با ژست بی‌طرفی به‌صورت نامرئی به بدنه افکار عمومی تزریق می‌کند.

در دوره معاصر و با گسترش وسایل ارتباط‌جمعی و تأسیس هزاران رسانه با اهداف مختلف، این امر به‌صورت‌های متنوع‌تر و با بهره‌گیری از درونمایه‌های همان روش‌ها و ابزارها

در حال فعالیت است. بدیهی است که در کشور ما و در بحران‌های اجتماعی و سیاسی اخیر یکی از تاثیرگذارترین نقش‌ها در گسترش امواج آشوب‌ها و دامنه‌دار کردن آنها، توسط رسانه‌های معاند نظام مقدس جمهوری اسلامی صورت گرفته است. این رسانه‌ها نیز با بهره‌گیری از روش‌های عملیات روانی تلاش می‌کردند بیش از پیش به ناامن ساختن کشور و بی‌اعتماد کردن مردم نسبت به نظام اسلامی دامن بزنند.

در حقیقت با شناخت عملیات روانی رسانه‌ای و راهکارهای مقابله با آن می‌توان الگوهای ارتباطی و عملیاتی در زمان‌های مواجهه با بحران داخلی و بین‌المللی را طراحی و تدوین نمود و همچنین حوزه عملیات روانی در رسانه تراز اسلامی چنین الگوهایی را طراحی کرد. نقطه تلاقی شیوه‌های عملیات روانی رسانه‌ای مشرکان برای تضعیف حکومت پیامبر ﷺ با هجمه‌های رسانه‌ای معاصر علیه نظام جمهوری اسلامی، ماهیت دینی و الهی داشتن هر دو نظام سیاسی و حکومتی است. در جمهوری اسلامی ایران هم با شبکه‌ها و کارکرد رسانه شبکه‌های رسانه‌ای مواجه هستیم، مانند اقداماتی بی‌بی‌سی فارسی که با عملیات روانی علیه جمهوری اسلامی ایران انجام می‌دهد.

بی‌بی‌سی فارسی یکی از رسانه‌هایی است که در سال‌های اخیر در قضایای انتخابات، آشوب‌های خیابانی و اجتماعی و سیاسی در جامعه ما به‌صورت کاملاً جهت‌دار و هدفمند حملات رسانه‌ای متعددی را علیه کشور ما طراحی کرده بود و همچنان با این رویکرد نیز فعالیت می‌کند. این رسانه با عملیات رسانه‌ای حرفه‌ای خود در صدد تخریب نظام سیاسی و ایجاد اختلافات و اعتراضات مردم در حکومت اسلامی است. از این منظر، شناخت روش‌های عملیات روانی زمان حکومت پیامبر ﷺ در مدینه یا دوره معاصر می‌تواند برای صداوسیما، به‌عنوان رسانه نظام جمهوری اسلامی که رسالت تولید، نشر و حفظ و صیانت از ارزش‌ها و چارچوب‌های اساسی انقلاب را برعهده دارد، دارای اهمیت باشد. در مجموع می‌توان با استفاده از مبانی روش‌های موجود در دوران حکومتی پیامبر ﷺ و تاکتیک‌های مقابله با جنگ روانی دشمن علیه حکومت پیامبر ﷺ، روش و تاکتیک‌ها را بررسی کرده و روش‌های مقابله پیامبر ﷺ را آموزش ببینیم و در سازمان صداوسیما علیه جنگ روانی دشمن به کار ببریم.

نوع و هدف عملیات رسانه‌ای مشرکان در دوران حکومتی پیامبر ﷺ با وضعیت حال حاضر در شیوه‌های خبررسانی رسانه‌های معاندی همچون بی‌بی‌سی فارسی علیه جمهوری اسلامی دارای زمینه‌های مشترک و مشابهی است که می‌تواند برای سیاست‌گذاران حوزه‌های صدا و سیما مورد توجه قرار گیرد. این پژوهش در صدد شناخت زمینه‌های مشترک در بحث عملیات روانی رسانه‌ای و شناخت این اصول در دوران امروز و حکومتی پیامبر ﷺ و انطباق آن بر شیوه‌های خبررسانی بی‌بی‌سی فارسی علیه جمهوری اسلامی است.

## منابع

۱. آقایی بهجستانی، مریم و موحدی، نعیمه (۱۴۰۰). جنگ روانی یهود علیه پیامبر ﷺ. پایگاه اطلاع رسانی حدیث شیعه.
۲. اسماعیلی، حسن (۱۳۹۰). شیوه‌های تحلیل پوشش خبری. تهران: عصر رویا.
۳. پوری، احسان و عنایتی، زهرا (۱۳۹۳). مطالعه تطبیقی کارکرد رسانه های اجتماعی در صدا و سیما و شبکه بی بی سی فارسی. رسانه، ۱(۱)، ۲۵-۷۸.
۴. تبارسوته و مهروز (۱۳۹۵) مقاله ای با عنوان «تاثیر رسانه‌های جمعی مدرن در کاربست عملیات روانی» انجام داده اند. حسینی، بی بی زینب (۱۳۹۴). روش شناسی عملیات روانی قرآن کریم در رویارویی با یهود. آموزه های قرآنی، ۲۲، ۶۱-۸۸.
۵. جمشیدی، محمد حسین (۱۳۸۳). عملیات روانی در صدر اسلام، عملیات روانی مشرکان علیه پیامبر ﷺ و قرآن. فصلنامه‌ی عملیات روانی، ۶، ۶-۳۹.
۶. جمشیدی، محمدحسین (۱۳۹۲). عملیات روانی در صدر اسلام. بصیرت.
۷. چاوشی، رقیه (۱۳۹۲). نقش شبکه تلویزیونی bbc فارسی در هویت سازی فرهنگی ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاداسلامی واحد تهران مرکزی.
۸. زیتی، سامان و اژدری، مصطفی (۱۳۹۸). بررسی تکنیک های خبری شبکه بی بی سی فارسی در مواجهه با انقلاب اسلامی در چارچوب عملیات روانی. پژوهشنامه تاریخ سیاست و رسانه، ۲(۷)، ۴۳۹-۴۶۵.
۹. شیدینی پاشاکی، محمد و چگنی، حسن (۱۳۹۶). راهبردهای مقابله پیامبر اعظم با جنگ روانی دشمنان. راستخون.
۱۰. طائب، مهدی (۱۳۹۰). نگاهی به عملیات روانی در اسلام. قم: زمزم هدایت.
۱۱. عابدی رناتی، علی، قلی زاده گللو، شهریار و شریفی، رسول (۱۳۹۷). بررسی تطبیقی پوشش خبری تحولات سوریه در دو روزنامه جمهوری اسلامی و القدس العربی. علوم خبری، ۸(۳۱).
۱۲. قادری، محدثه، حیدری نسب، علیرضا و خاکپور، حسین (۱۳۹۷). عملیات روانی در اسلام: بررسی راهکارها و تکنیک های عملیات روانی مخالفان امام صادق ﷺ. پایگاه اطلاع رسانی حوزه.
۱۳. قاضی، حسن (۱۳۹۸). شناسایی و اولویت بندی تاکتیک های عملیات روانی به کاررفته در سطح راهبردی، توسط بازیگران منازعات منطقه ای غرب آسیا (۲۰۱۷- ۲۰۰۳ م). مطالعات بین رشته ای



دانش راهبردی، ۹(۳۶)، ۲۹۳-۳۲۴.

۱۴. کاستلز، مانوئل، (۱۳۹۳). قدرت ارتباطات، ترجمه حسین بصیریان جهرمی، تهران، پژوهشگاه فرهنگ، هنر ارتباطات.

۱۵. مرکز اسناد انقلاب اسلامی (۱۴۰۱). خباثت BBC در تاریخ ایران. تهران: مرکز اسناد انقلاب اسلامی

۱۶. ندرلو، یوسف. (۱۳۸۶). بررسی چینش اخبار در سیمای جمهوری اسلامی ایران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده صداوسیما.

# A Comparative Study of BBC Persian's News Reporting Methods against the I.R.I and the Psychological Operations against the Prophet's Government

Pegah Parhun\*

Kamal akbari\*\* (corresponding author)

## Abstract

**Objective:** The main objective of this research is to conduct a comparative study of BBC Persian's news reporting methods against the Islamic Republic of Iran and the psychological operations against the Prophet's government.

**Research Methodology:** In this study, library research and referencing university and electronic sources were used to collect data. The data analysis was done qualitatively based on reasoning and logical inference. The research method used discourse analysis using library and documentary sources.

**Findings:** The Prophet of Islam (PBUH), through his invitation and the explicit establishment of his own school, rejected all aspects of idolatry and the manifestations of ignorant culture, both theoretically and practically, which was unacceptable to the leaders of Quraysh and polytheism. Therefore, they had no choice but to confront this new invitation and message, and they resorted to various methods of psychological warfare against the Prophet of Islam from the very beginning. In fact, the goal of the polytheists was to make efforts to launch a psychological attack and try to influence in this field in order to achieve their goals in the war against the Messenger of God (PBUH). Sometimes, the word "deception" has been used in the Qur'an to express the psychological warfare of the polytheists. They used all possible tools and methods to perhaps be able to stop the progress of the Islamic invitation.

According to the research findings, the psychological operations of the polytheists against the Prophet's government were extensive and included disinformation, various accusations and slanders, mockery, substitution, and the display of arrogant behavior. Regarding BBC Persian, although the start of BBC Persian television's work with coverage of the three Persian-speaking regions of Iran, Tajikistan, and Afghanistan, there are some serious differences in content and method between this new media and other satellite

\* MA in Communication Sciences, Faculty of Religion and Media, IRIB University, Qom, Iran, Pegah.parhoon99@gmail.com.

\*\* Associate Professor, IRIB University, Tehran, Iran, k\_akbari@irib.ir.

televisions. The network that should be considered as a new wave of "soft media war" against Iran.

**Conclusion:** Based on the research findings, the cultural identity that BBC Persian represents for Iranians is based on Iranian and modern components. In fact, this network highlights these two components based on secular principles and marginalizes the Islamic component of the Iranian identity.

**Keywords:** News reporting, BBC Persian, Islamic Republic of Iran, Psychological operations, Prophet's government.